

УДК 502:630

Портухай О. І., к.с.-г.н., старший викладач, Лисенко Н. А., студентка (Рівненський державний гуманітарний університет)

ОЦІНЮВАННЯ АНТРОПОГЕННОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ЛІСОВІ ЕКОСИСТЕМИ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ В КОНТЕКСТІ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ

Здійснено оцінку антропогенного навантаження на лісові екосистеми Рівненської області. Наведено показники лісистості районів області та динаміку площі земель, що вкрита лісовою рослинністю в період 2000-2013 рр. на території Рівненської області в цілому. Розглянуто особливості лісовідновлення і створення захисних смуг та проаналізовано динаміку проведення рубок і загибелі лісових культур.

Ключові слова: лісистість, лісовідновлення, лісорозведення, рубки пов'язані з веденням лісового господарства та спеціального використання лісових ресурсів.

Вступ. До певного історичного періоду розвитку цивілізації не спостерігалося впливу господарської діяльності на природу і зворотного впливу негативних змін довкілля на людину. Чисельність людства не перевищувала критичної межі, природних ресурсів вистачало, а негативні зміни довкілля не носили характер незворотних. Держави зосереджували свої зусилля на економічному зростанні і посиленні їх політичного впливу. Але, починаючи з середини минулого століття, загальні негативні наслідки використання природних ресурсів і впливу діяльності людини на довкілля вже почали відчуватися на глобальному рівні.

Інтенсивне використання природних ресурсів, необхідних для розвитку промисловості і сільського господарства України, супроводжувалося накопиченням дисбалансів у екологічній сфері, що призвело до виникнення катастрофічних екологічних ситуацій і руйнування природних екосистем в багатьох регіонах. Екологічні проблеми все більшою мірою стають одним із головних чинників гальмування економічного розвитку нашої держави. Причина цього полягає не в “соціалістичному” минулому та накопиченні наслідків аномального виснаження природних ресурсів, але й у деформаціях і недоліках існуючої системи державного регулювання використання природних ресурсів та системи екологічної безпеки, яка потребує удосконалення.

Актуальність даного дослідження зумовлена надмірним вирубуванням лісів, внаслідок чого постійно зменшується їх площа, погіршується попередній склад деревостанів.

Аналіз останніх досліджень. Останнім часом все більш починає домінувати точка зору, що розвиток суспільства має бути не тільки сталим, але й збалансованим, а саме таким, при якому в рівному ступеню дбають про матеріальний добробут, про природу і безпосередньо про здоров'я людину. Внаслідок інтенсивного використання природних біологічних ресурсів України в ХХ ст. сьогодні вони займають лише близько 30 % території, провідну роль серед них відіграють ліси [6].

Нині ефективне, екологічно збалансоване лісокористування має бути одним із пріоритетних напрямів сталого розвитку країни. Питанню використання лісових ресурсів України присвячена велика кількість наукових робіт як вітчизняних, так і закордонних авторів. Над цією проблемою працювали ряд вчених-економістів та аналітиків, такі як О. Шаблій, І. Синякевич, Г. Маценко, М. Рушак, І. Генсірук, В. Самоплавський тощо. До цього переліку можна включити ще дуже багато вчених, які займаються цією проблемою і вносять нові коригування щодо вдосконалення форм управління лісовим комплексом, комплексного використання наявних деревних ресурсів, інтенсифікації відтворення лісів та користування лісовими ресурсами [2].

Методика дослідження. Сьогодні необхідним є проведення оцінки навантаження на лісові екосистеми в контексті збалансованого розвитку регіону. Це має важливе значення, оскільки належить до показників, що характеризують індикатор екологічної підсистеми сталого розвитку «Навантаження на екосистеми» та входить до категорії політики «Екологічне навантаження».

Постановка завдання. Основне завдання нашої роботи полягало у проведенні оцінки антропогенного навантаження на лісових екосистем на території Рівненської області. Для цього було проаналізовано дані лісистості, показники лісовідновлення та лісорозведення, спеціального використання лісових ресурсів і загибелі лісових насаджень, що були взяті з Екологічних паспортів Рівненської області за 2008-2013 рр.

Результати досліджень. Хвойні ліси на Рівненщині займають 69% від загальної площі лісів області, твердолисті – 12% і м'яколисті – 20%. Найбільші площі займають сосна (69% лісовкритої площі), дуб звичайний (близько 10%), береза (10%) і вільха чорна (9%). Основна частина лісів зосереджена в поліській частині області, де на них припадає близько 40% території. У Лісостепу ліси збереглися лише на 10% площі [3].

Згідно Стратегії економічного та соціального розвитку Рівненської області на період до 2020 року лісовий фонд області станом на 2014 р. складає 803,9 тис. га, ліси та лісовкриті площі становлять 40,1%, що у 2,4 рази вище середнього показника в Україні (16,5%). Середня забезпеченість лісом одного мешканця області складає 0,89 га, тоді як в країнах Західної Європи вона становить: Німеччині – 0,12 га, Франції – 0,20 га, Італії – 0,12 га, Великобританії – 0,03 га. Середній вік дерев у лісах Рівненщини оцінюється у 52 роки. Загальний запас деревостанів – 137,5 млн куб. метрів, в тому числі хвойних лісових насаджень – 85,8 млн куб. метрів [1, 5].

Лісові масиви на території області розташовані нерівномірно і знаходяться в основному в північних районах. Тому лісистість в різних районах області коливається від 5,7% в Гоцанському районі до 57,2% – у Рокитнівському районі, що наведено на рис. 1.

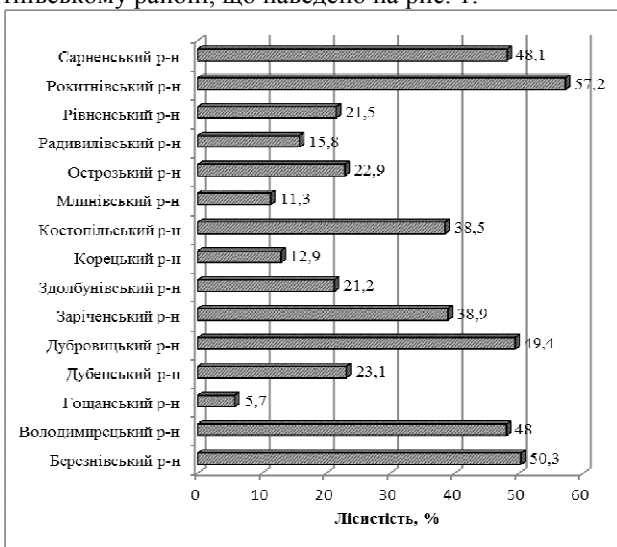

Рис. 1. Лісистість районів Рівненської області

Зайняті деревами та чагарниками площі, які використовуються в лісогосподарських цілях, становлять загальну лісовкрити площу області. Вона включає громадські й приватні ліси, національні парки і заповідники, всі лісові культури і плантації, а також площі під дорогами, водотоками, лісові розсадники і невеликі відкриті ділянки, які не можна виділити за умовами топографічної зйомки. В лісову площу не включають міські парки і сади, плодові і ягідні насадження, технічні плантації, лісові пасовища.

Аналіз динаміки площі земель, що вкрита лісовою рослинністю, в період з 2000 до 2013 рр. показав, що за досліджуваний період спостерігається незначне коливання площ земель, що вкриті лісовою рослинністю. Найбільший показник був у 2011 р. (802,9 тис. га), що у порівнянні з 2012 (722,2 тис. га) та 2013 рр. (722,8 тис. га) зменшився на 80 тис. га. Це здійснило незначний негативний впливу на зміну лісистості області, що у 2013 р. зменшилась на 0,9% (2000 р. – 36,9%, площа земель, що вкрита лісовою рослинністю становила 740,1 тис. га).

Для виявлення навантаження на лісові екосистеми проведено порівняння динаміки лісовідновлення, лісорозведення та створення лісових насаджень в області з динамікою спеціального використання лісових ресурсів, проведенням лісогосподарських заходів, пов'язаних із вирубуванням деревини та загибелі лісових культур.

Динаміка лісовідновлення та створення захисних смуг на території Рівненської області зображена на рис. 2.

Рис. 2. Динаміка лісовідновлення та створення захисних смуг на території Рівненської області, га

Із проілюстрованих даних на рис. 2 випливає, що в період 2000-2012 рр. спостерігається збільшення робіт пов'язаних із проведенням лісовідновлення та лісорозведення. Так, за 2012 р. було збільшено лісових насаджень у процесі лісовідновлення 2429 га у порівнянні з 2000 р., проте спостерігається зменшення у 3 рази проведення робіт, пов'язаних із створенням захисних насаджень на непридатних для сільського господарства землях.

За підсумками 2012 р. роботи з лісовідтворення виконані на площі 3878,3 га, в тому числі посадка 3877,3 га і посів лісових культур проведені на площі 1 га. За результатами технічного приймання до лісовідновлення зараховано 1932,3 га природного поновлення [3].

В Україні за рахунок підвищення ефективності використання існуючої лісонасіннєвої бази продовжена робота з переведення лісовирощування на генетико-селекційну основу. В 2012 році створено 737 га лісових культур з використанням селекційного садивного матеріалу, заготовлено 20346 кг насіння основних лісоутворюючих порід та виросло біля 12 млн шт. посадкового матеріалу сіянців даної категорії, що в кінцевому результаті, як свідчать наукові обґрунтування та досвід, дасть можливість підвищити продуктивність майбутніх деревостанів.

Динаміку рубок пов'язаних з веденням лісового господарства та спеціального використання лісових ресурсів показано на рис. 3. У період з 2004 до 2012 рр. на території Рівненської області виявлено збільшення рубок, пов'язаних як і з веденням лісового господарства, так і зі спеціальним використанням лісових ресурсів. У 2012 р. фактично зрубано на 331 тис. м³ лісових ресурсів більше у порівнянні з 2004 р., за рахунок збільшення рубок спеціального використання. В основному це хвойні насадження, на другому місці знаходяться м'яколисті, на третьому – твердолисті породи. Найменше проведено рубок у 2009 р.

Рис. 3. Динаміка рубок пов'язаних з веденням лісового господарства та спеціального використання лісових ресурсів, тис. м³

Площа загибелі лісових культур проілюстрована на рис. 4.

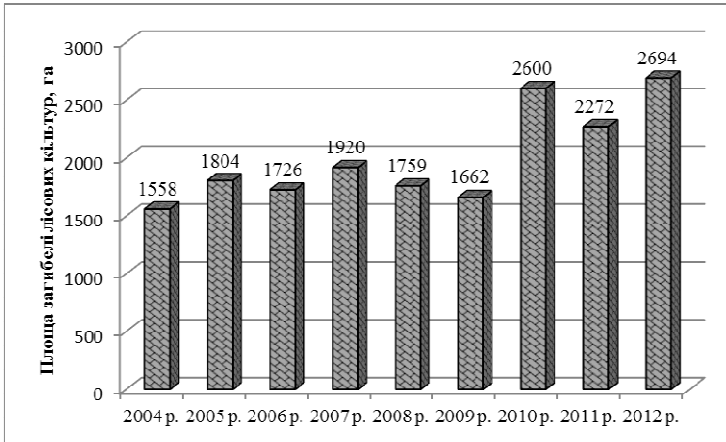

Рис. 4. Динаміка загібелі лісових культур, насаджень та незімкнутих лісових культур, га

Наведені дані свідчать про значне збільшення загібелі лісових насаджень (на 1136 га) за період з 2004 до 2012 рр. Так, у 2012 р. на першому місці серед факторів, що спричинили значну втрату лісових культур виступають несприятливі погодні умови (2295 га із 2694 га), на другому – хвороби та шкідники лісу (395 га) та незначна втрата пов'язана із пожежами (4 га).

Висновки. В результаті проведення аналізу антропогенного навантаження на лісові екосистеми на території Рівненської області виявлено незначне зменшення лісистості за період 2000-2012 рр. з 36,9 до 36%, що не відповідає вимогам збалансованого розвитку. Спостерігається тенденція до збільшення рубок пов'язаних в основному зі спеціальним використанням лісових ресурсів та, у незначній мірі, і з веденням лісового господарства. Ще одним негативним явищем є значне збільшення (на 1136 га) за період з 2004 до 2012 рр. загібелі лісових насаджень.

До позитивних змін у період 2000-2012 рр. належить збільшення робіт, пов'язаних із проведенням лісовідновлення та лісорозведення. Так, за 2012 р. було збільшено площу лісових насаджень у процесі лісовідновлення на 2429 га у порівнянні з 2000 р., проте спостерігається зменшення у 3 рази проведення робіт, пов'язаних із створенням захисних насаджень на непридатних для сільського господарства землях.

1. Аналітично-описова частина проекту Стратегії економічного та соціального розвитку Рівненської області: на період до 2020 р. – Рівне : Департамент еко-

логії та природних ресурсів Рівненської облдержадміністрації, 2014. – 123 с.
2. Біднячук С. Концептуальні основи регіоналізації лісівничої політики України / С. Біднячук // Регіональна політика: Науково-практичний журнал. – Львів, 2003. – № 2. 3. Екологічний паспорт Рівненської області за даними 2012 р. / Департамент екології та природних ресурсів Рівненської облдержадміністрації. – Рівне, 2013. – 90 с. 4. Монько Л. Екологія рідного краю / Л. Монько, Н. Осніцька // Рівненщина. – С. 14–27. 5. Основи сталого розвитку: навч. посібник / [за заг. ред. Л. Г. Мельника]. – Суми : Університетська книга, 2005. – 654 с. 6. Руденко В. П. Географія природно-ресурсного потенціалу України. Підручник : у 3-х част. / В. П. Руденко. – К. : ВД «К.-М. Академія» – Чернівці : Зелена Буковина, 1999. – 568 с.

Рецензент: д.с.-г.н., професор Клименко М. О. (НУБГП)

**Portukhay O. I., Candidate of Agricultural Sciences, Senior Lecturer,
Lysenko N. A., Senior Student** (Rivne State Humanitarian University)

EVALUATION OF THE HUMAN PRESSURE ON THE FOREST ECOSYSTEMS OF RIVNE REGION

The estimation of anthropogenic impact on forest ecosystems of Rivne region is made. Shown the indexes of the wooded of the region's districts and dynamic the changes of the area that were covered with forest plants during the 2000-2013 at Rivne region. Considered features reforestation and the creation of protection zones and analyzed the dynamics of disafforestation and destruction of the forest plants.

Keywords: wooded, reforestation, disafforestation connection with conduction of forestry and special using of the forest resources.

Портухай О. И., к.с.-х.н., старший преподаватель, Лысенко Н. А., студентка (Ровенский государственный гуманитарный университет)

ОЦЕНКА АНТРОПОГЕННОЙ НАГРУЗКИ НА ЛЕСНЫЕ ЭКОСИСТЕМЫ РОВЕНСКОЙ ОБЛАСТИ В КОНТЕКСТЕ СБАЛАНСИРОВАННОГО РАЗВИТИЯ

Осуществлена оценка антропогенной нагрузки на лесные экосистемы Ровенской области. Приведены показатели лесистости районов области и динамика площади земель, покрытой лесной растительностью в период 2000-2013 гг. на территории Ровенской обла-

сти в целом. Рассмотрены особенности лесовосстановления и создания защитных полос, а также проанализирована динамика проведения рубок и гибели лесных культур.

Ключевые слова: лесистость, лесовосстановление, лесоразведение, рубки связанные с ведением лесного хозяйства и специального использования лесных ресурсов.
